Tečaj XVIII. **NOVICE** List 41.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo **vsako sredo** po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 10. oktobra 1860.

Kako je in pa kako bi bolje bilo na Pivki.

I. Spašniki in živinoreja.

Ker so „Novice“ moj spis „Kmetovanje na Pivki“ (glej letošnji 23. in 24. list) blagovoljno sprejele, ne morem drugače, kot obširniše popisati stan kmetovanja in življenja v moji domovini, da pokažem napačnosti, in sicer zgolj take, ktere se z večjim ali manjim trudom odverniti dajo, in pa razodenem svoje misli, kako bi se marsikaj zboljšalo.

Začnem pa najprej o spašnikih govoriti, ker v njih leží velik velik zaklad zakopan. Njih sedanji stan je pa temelj mnogo nerodnosti, je večja nesreča, kot si jo Pivčani mislijo, je vir žalostnih nasledkov. Le ko bodo spašniki v pravi red djani, se bo pivški kmet z večjim pridom pa manjšim potom trudil. In ker so misli o spašnikih z mislimi o živinoreji tako močno sklenjene, da ne vem, kaj bi o unih govoril, ako teh ne omenim, sem oboje pod en napis spravil. Vendar bomo v pervi polovici tega oddelka bolj o spašnikih, v drugi bolj o živinoreji govorili.

Poglejmo tedaj, kaj in kako se na spašnikih godí in kako jih v prid oberniti.

Tominec pride že pustne dni v vas in se ponudi županu za sosekinega čednika. Kakor županu in vaščanom, tako je tudi čedniku znana že nekdaj odločena plača: tistih 20 do 30 mernikov žita, kakor je vas večja ali manjša, verh tega pa še: kolikor dni toliko poltretjih grošev. Pa da se stara šega ne overže, se vendar skličejo možje cele vasi v županovo kerčmo, da se pri bokalu s čednikom pogodé. Vipavec jih naredí zgovorne, da marskter marsiktero staro ali novo zblekne, ktero sosedje poprimejo ali obdelajo; največ, kar se vaške čede tiče, se vé da, in čednik jim modre svete daje, zakaj čeda mu težko na sercu leží, dasiravno je še po hlevih razkropljena. Če je ravno tolsta nedelja, ostane še tri dni v vasi. Potem gré v Terst po kontrabant, kterega nese domú ter poprodá do blizo svetega Jurja. Sveti Juri ga pa s poganjičem vred, malim Tominčkom, že na Pivki najde; zakaj po procesii sv. Marka mora po stari neoveržljivi navadi sred vasí v kravji rog zatrobiti. Krave in teleta izpusté iz hlevov; voli imajo še kakih deset, tudi štirnajst dní odloga. Po vasi je vse živo; ulice natlačene prešernih goved od zida do zida, vrata pa radovednih gledavcov, zakaj pervi dan hoče vsak viditi, kolikošna in kakošna je čeda. In res je lepo viditi, kako se oholo živinče podí, ne vedé, kakošna osoda ga v kratkem čaka. Taka je tudi zvečer, ko čednik domú prižene. Drugo jutro in nekoliko dní zaporedoma se še vidi hlastenje in čuje veseli hrup. Vendar kmali začne pojemati in se s tem huje zagatuje, kolikor bolj žarko pripeka solnce. Preden pridejo binkoštni prazniki se čednik že več kot pol vasi zameri; zakaj blago kolne prav po tominsko, ga pretepa po mesarsko, ga vala vedno le po sred gmajne, ali ga pa v ponikve spoka ter se na robu pod germ vleže. Zjutraj spí, da bi solnce pod-nj posijalo, ako bi ga župan ne zbudil. In tacih in enacih uzrokov najde sosed in sosedov sosed brez števila; zato morajo Blaže in Tonček in Nežka šolo zapustiti in keršanskemu nauku do nedelje slovo dati ter dan za dnevom blago pasti po mejah in pokrajinah.

Ti mladi pastirčki pa imajo vso drugačno kri kot stari čednik. Oni zavračajo goveda za Rotne verhove in v Hude doline. Za unimi uganjajo svinko, pasejo kozo, bijejo žogo, njivčajo itd. Pa to vse prav storé, — kdo bi mladi kervi nedolžne in celó potrebne igrače in kratkočasnice oponašal, da bi je le nikoli nobeden ne skupil. Al v Hudi dolini — tam je mladost ne skupi, dokler k pajdašem ne pride, tamošnje igrače ji ne dopadajo, dokler se jih ne poprime in potem — gorjé!

Pa ker se nisem namenil pridigovati v tem spisu, ampak le povedati, česar sem že zgorej omenil, vas, Pivčanje, pri tej priložnosti le spomnim, kako tožite in tarnate, kadar vam sin doraste gizdav fantalin, razujzdan ponočnjak, nebogljiv klatež in pretepež: kje se je takih napak nalezel? In kakošen duh je obsedel hčer! — Vse to se je na paši začelo; tam ucepilo in ukoreninilo; tù Vam sad donaša!

Pa v tem, ko čednik pod germom smerčí in pastirčki se v hudobijah urijo, kaj pa vaše blago počne? Dokler je hladneje, derza in derza z gobcom po golih tleh; objeda germiček, če ga najde; pa ker je vse to skoraj zastonj in solnce že zlo pripeka, se utrudeno vleže za skalo ali brinjev germ, ter prežvekuja tisto pešico piče, ki si jo je nareskalo, potem začne mahati z rogovi po nadležnih muhah in brenceljnih in lizati z jezikom grinte in mehurje, ki se mu prevelike vročine po koži spahujejo, ter cedí sline, ktere mu pekoči žar proti na gobcu suší. Tako cerka žeje in glada. Slednjič solnce priroma skoraj do verh nebeškega stropa, in ker pastirjem tudi že po trebuhih krulji, se spomnijo, da mora kmali poldne biti. Zdervé tedaj blago vkup ter ga ženó v vas. Pred vasjo v luži je še nekaj rujave vode sred blata, ki gomizí černih regeljčkov; ko jo zagleda blago, se zagatí va-njo, da to spričo unega naprej ne nazaj ne more. Ker je pa gosta kot ajdov močnik, in smerdí kakor vsaka gnojnica, jo le pokusi, ne pa pije, ter se kobacá žejno nazaj na suho, da pride v hlev v lastno blato — počivat.

Ko je pa vse to že skoraj verh reve dospelo, začne gospodinja tožiti: „Liska nima več mleka, verba se ne goni! jojmine! kaj bo, kaj bo!“ — in gospodar: „voli hirajo, so vsi meršavi; ne vém, kako bom oral“. Se vé da, kdo je pa tega kriv? Kako ti ga dan na dan čednik ali sin sèm ter tjè tira in pase, veš; kako ti doma v gnoji leží, tudi veš, — ali mora menda nekako mikavno biti, blago gledati zmeršeno; lakotnice, da bi gospodinja lahko kokoši v njih podložila; rebra kot nesnažen greben; stegna okovane v debele skorje blata; rep poln suhih kroglic, da prav zvončeljajo po stegnih! Kdo je tega kriv? Župan in vaški možje ne: saj so pustni popoldan v županovi kerčmi vaško lužo trebili, lokve kopali, po ponikvah studence napeljavali, bolji del spašnikov si ogradili, pustine in kamnite robove z mnogim drevjem zasadili itd.; ali vse to le z jezikom, dokler ga je v kozarcu Vipavček namakal. — Tudi gospodar ni kriv: kolikokrat je že terdno sklenil, gnojnico iz hleva izpeljati in blagu nasteljati, da bo v suhem ležalo, ter ga čediti praha in blata itd.; al sklep je vselej le — sklep ostal!

Kakošen prid vam tedaj donašajo spašniki?

„Naj se tam moti blago; nekaj že dobí, da odgrizne; kdo bo ž njim zmiraj v hlevu štental, in kje bomo jemali mu celo leto pokladati? In da bo suho pod njim, kaj čem s strehe slamo stergati?“

Taka se na Pivki sliši.

Jez pa pravim: S tisto klajo, ktero pozimi blago povžije in zmendrá; s tistim senom, ktero bi na sedanjih spašnikih lahko zrastlo; s tistim plevélom, kteri po njivah sadež in setev zatira, bi pivški kmet lahko celo leto v hlevu prav dobro redil še toliko goved, kot jih zdaj po gmajni strada. In za steljo bi si lahko nagrabil listja; toda drevja si mora pred nasaditi. In tako bi ne bilo treba čednika ne plačevati ne rediti; otroci bi se ne spridili na paši, bi ne zanemarjali ne šole ne keršanskega nauka.

Da bodo tedaj spašniki kmetom v prid ne pa v škodo, jih je najprej treba razdeliti, da dobi vsak svoj kos; potem pa z lastno pridnostjo obdelati; vendar ne po svoji glavi, ampak po zgledu umnih kmetov in po besedah mož, ki kaj vejo.

Ker pa naravne lastnosti niso vseh spašnikov enake, tudi raba ne more vseh enaka biti. Te lastnosti jih pa delé v dvé versti: kamnite in ilovnate. Lapornatih tal je le malo. Spašnikov kamnitih tal je največ; ti se vlečejo po gorah in gričih krog in krog doline. Skoz in skoz ilove tla imajo vasi: Grobišče, Zalog, Hrašče, Mali otok in Hrenovice; več ali manj še nektere druge podnanoške vasi.

Kar spašnike ilovnatih tal tiče, naj bi se razdelili brez pomislika in dal naj bi se vsakemu kmetu del, kolikoršen mu gré, in kterega naj si obdela, kakor mu kaže. V gojzd ga ravno ni treba premeniti, saj imenovane vasí les in derva dobivajo v postojnskem ali planinskem ali pa predjamskem gojzdu. Ako mu polja manjka, si lahko njive naredi; več kot polovico pa naj ga strebi, nepotrebno germovje poduši, želoda posadi in sadnega drevja nacepi. Tako mu bo tisti zdaj prazni prostor dajal sena, listja, sadja itd. Da trud ne bo zastonj, je Pivčanom porok pristranski veliki travnik, imenovan „Števan“, poln lepega hrastja; Grobiško „Brezovje“; Orehovške „Berda“. Hraščane in Male otočane nezadušljiva rast jezno sramoti; če huje si reveži prizadevajo s sekanjem in požiganjem spašnike ogoliti, bolj jim hrastovje, brezovje, leskovje kljubuje. Najbolj se pa moram Postojncom čuditi, ki se štejejo, da so. Se vé, vsaj unanji del njih bitja je gosposko olikan, in da so med njimi res možje, kteri vejo „kam in kako“, Postojna priča, ktera se je poslednje leta bolj olepšala, kot kterikoli terg ali mesto na Krajnskem, če edino Ljubljano izvzamemo. Al tako daleč vendar še niso prišli, da bi spregledali, da jim založka gmajna več iz mošnje kot v mošnjo nese; ne vem kakošne dobrote iz nje vživajo: nikoli nisem vidil postojnskega blaga tam se pasti, vedno le založke gare in gure se plaziti, kot ponočne strahove. Zakaj bi tedaj, če že nočejo Založanom veselja potreti, vsaj svojega v prid ne obernili? Menim, če več ne, vsaj polovica Zaloga je postonjskega; vzemite tedaj polovico ali kar vam gré ter razdelite si. Založani so tudi že toliko obtesani, da ne bodo šli z gorjačami nad delivce, ampak rekli bodo: „No, ker ste Vi, naj bo!“ Saj jih imate na mošnji navezane, kot cigan luknjasto petico!

Al kaj zaderžuje razdelitev tacih spašnikov? Konje, kteri so jih dozdaj teptali, poprodajte, ali bolje rečeno, merhe, ktere so jih dozdaj smradile, izročite konjedercom; krave redite domá in pasite jih le ob potih in preskah; volov manjim in srednjim kmetom na Pivki ni treba; potrebni so le večjim posestnikom. Ovce je ne najdeš v petih imenovanih vaseh. Postojnci pa tudi ne gonijo svoje drobnice na založko, ampak v hribe, kjer je piča za-njo veliko tečniša. Ovce tedaj razdelitve teh spašnikov nič ne overajo. Pa kako terhel je ta zgovor tudi gledé druzih spašnikov, bomo kmalo slišali.

Kaj pa s pašniki, po kterih ne sušé merh, ampak le goveda in bravčeta strojé?

Pervič tudi nič druzega ne, kot jih razdeliti v toliko posestvom primernih kosov, kolikor je posestnikov in vsakemu svojega dati. To če reči: Ima vas deset zemelj, tedaj razdelite gmajno na deset kosov enake vrednosti. Potem bi se morda najložej ognilo vse besedovanje in prepiranje, ako bi se naredila vsakemu kosu svoja peljavka (loz) in deset kmetov odločilo in sicer tisti za vsako zemljo, kteri je ima največji del v posestvu ali kteri je najbolji kmetovavec. Ti naj peljavke potegnejo. Ravno tako naj si potem lastniki vsake zemlje svoj kos gmajne med se razdelé. Taka delitev bi ne bila na Pivki nič novega, ker Slavinci in Kočanci leto za letom tako delé planino „Vlačno“ in pa listje po soseskinih mejah. Zakaj bi tedaj mesto leto za letom enkrat ne potegnili za vselej!

Ko bo kmet tako lastni del puste gmajne imel, naj dve tretjini ali vsaj polovico nje ternja in brinja očedi; kamnje, kolikor se dá, poruje in izkoplje ter iz njega krog odločenega dela zid sozida, kakor sam zná in vidi krog sedanjih ograd. K temu delu mu dá pozneja jesen in dobra zima dosti časa; kar pa v enem letu ne more storiti, bo storil v dveh, treh — le naveličati se ne smé. Taka velika ograda mu bo pripraven sadni vert, deteljišče, polje in senožet. Ostali bolj pusti del gmajne pa naj se pogojzdi po uku g. Zupančiča, kterega smo brali v 25. listu letošnjih „Novic“, ako so namreč tla hudo gole, kakoršna je pivška stran Osojevnice. Koder pa brinjevo, leskovo, ternjevo germovje že zdaj raste, namesti ga požigati, kakor Kočanci, Orehovci, Ternjani in drugi delajo, posejajte po njem prec semena gojzdnega drevja. Tako boste v malo letih imeli lepe meje in hoste, kakoršne se sèm ter tjè že zdaj na mnogoverstnih tleh vidijo.

Pri tej priložnosti moram omeniti, da sem že v več popisih Krasa in Pivke bral, kako je skozi in skozi vse golo; le pristranske in pa lipiške cesarske hoste se kaj živo popisujejo, ter edini zgledi Pivčanom in Kraševcom ponujajo, po kterih naj svoje gmajne prestvaré. Res obojne so lepe hrastove meje. Pa kmet na to odgovorí: „Tam lahko raste, kjer ne pasejo in ne sečejo, ampak le trebijo in s konjskim gnojem gnojé; al po naših gmajnah se drugači godí, one niso gosposke, so kmetovske“. Zato se mi čudno zdi, da taki pisavci o druzih hostah prav nič ne vedó, kakoršnih sem jez na Pivki in na Krasu že več vidil, dasiravno sem še malo po tistih pustih goličavah rogovilil. Kraških ne bom našteval, ker le o Pivki govorim. Na Pivki ti pa razun že zgoraj omenjenih te-le krasne hoste pokažem: „Slavinski boršt“ na lapornatih tleh. V njem se nahajajo po verhuncih in rebrih stari hrastje, debeli in široki, kakoršnih bi zastonj po Lipiškem in Pristranskem iskal, če jih niso že poslednje štiri leta izsekali; po žlebovih in potocih, kodar so tla zmiraj mokre, je pa vse zarašeno z jelšami. Koška „Sušica“ na enacih tleh, v kteri je drevje namešano, največ je hrastovega, potem pa bukovega. Sušica je mlajšega zaroda kot „Boršt“, vendar se tudi v njej hrastje nahajajo, kakoršni bi nobeni krajnski hrastovi meji sramote ne delali. „Ivanica“, v kteri raste lepo cerovje. „Dobje“, „Trebež“, tudi „Ternski boršt“ je pomina vreden. Med bukovimi hostami je pa „Orehovška loza“, ktera je nima v dolini verstnice. Ona pokriva skaloviti hrib za Orehovškim gradom, kterega lastnina je. Po vseh teh mejah pa sejejo, listje grabijo, želod pobirajo, nekteri tudi sečejo, kolikor smejo in morejo, vendar jih še niso zaterli.

Hvale vredni so Kočanci in Slavinci v tem, da svoje hraste iz lastnega nagiba tako zvesto varujejo, da jim kar veje ne odneseš. Soseskina postava o tej reči je taka, da se nobeden ne prederzne pregrešiti se, dasiravno vaški čuvaj, ki ga „vardijana“ imenujejo, več v kerčmi čepi, kot hosto varuje. Le v tem so oboji ne le graje, ampak tudi milovanja vredni, da še zdaj niso spoznali, kaj se pravi za gmajno pravdati se. Prav podobni so tistima kmetoma, ktera vlečeta kravo eden za rogove, drugi za rep; dohtarja pa ji ne molzeta samo mleka, ampak tudi meso režeta z nje.

Koliko poti v Postojno in Ljubljano so že morali možem plačati v tistih menda dvajsetih letih pravdarije; koliko najlepših hrastov so že iz Boršta in Sušice izpeljali, da so dohtarja plačali, dasiravno sebi le kolnic ali pesta ne privošijo; koliko jeze, kletvine, pretepanja pastirjev in blaga se je v tistih 20 letih že zgodilo, pa se vendar še vedno pravdajo! Marsikdo se bo morda začudil: 20 let! Kdo bi se ne čudil — toliko pravdnih dohtarjev, toliko sodnikov in pisavcov, pa dokler hrastje zelení, tudi pisarske mize na terdnih nogah stojé! Tam na virih Nila, kjer jim solnce navpik sije, da so černo zatamneli, jih še ni razsvetlila luč modrije pravdoznanske prižgana na visocih šolah; zato se le enkrat vdarijo: kdor zmaga, on je mož; gojzd je pa le za kakošen hlod poškodovan. Ker je pa že taka, menim, da bi delavci v vinogradu ne mahnili z lopato čez mejo lastne brajde, ako bi skusili terto tudi té lizavke kolikor toliko oprostiti. Vem, da se ta in uni bojí lopato na kamnu skerhati; pa vedi, kovač je moder mož: jo bo prevaril, kakor vé in zná. Al sebičnost tako rada tlači roko za hlačni pas in vleče mreno čez mesto, terg in vas, kakor pajk čez brinjev germ in tertni plod. Pa naj bo — „videant consules!“ Mi pa poglejmo kaj in kako še dalje.

(Dalje sledí.)

Nauk o reji goveje živine.

(Dalje.)

Sedmič. Kako krave in teleta gleštati, dokler so še pri sescu? Berž ko se krava oteletí, se ji tele dá, da ga obliže. Kmali potem se tele na noge skobacá in po maternem vimenu sega; ker je pa še slabih nog, ga je treba podperati, da ne pade. Gospodar in gospodinja dobro varita, da se popred krava ne pomolze, ker ravno pervo mleko je za tele posebno dobro.

Ko se je krava oteletila, se ji dá moke z vodo piti, enmalo pozneje pa nekoliko moke z rezanco zmešane. — Perve 3 ali 4 dní po teletu je dobro, če se kravi manj, toda lahko prebavljive trave dajè. Potem še le naj dobiva navadne klaje, kolikor je potrebuje. Če se ji namreč več in boljše kerme poklada, tem bolj bo molzla in dobrega mleka imela. Slaba in spridena piča škodova mleku in napravi teletu dostikrat nevarno dristo.

Tele naj se v hlevu toliko od krave k jaslim priveže, da je doseči ne more. Perve dní se po štiri ali petkrat sesati pušča, in vselej ob tisti uri na dan. Ako bi pa tele vimena do čistega ne izpraznilo, se mora krava po tem do zadnje kaplje izmolsti. Tako se odverne ovčec na vimenu.

Pervega teleta nikoli ne obderži za pleme (rejo), ravno tako tudi telet od prestarih krav ne gré za pleme pušati; najboljše je, če se mesarju prodajo. Teleta so za pleme najgorše od krav srednje starosti, to je, med 5. in 12. letom, in tudi od takih se morajo le tiste teleta za rejo odbrati, ki so že pri sescu močne, žive, in lepe postave.

Za teleta, ki se za pleme puščajo, ni zadosti, da imajo sesati kolikor hočejo, ampak se morajo tudi potem, ko so odstavljene, skerbno gleštati in rediti. Kdor telet že v pervi mladosti ne zanemarja, ampak jih skerbno redí, si bo gotovo dobro blago za pleme izredil. Dokler je tele še majhno, mora na suhi, mehki in pa čisti stelji ležati, in to ležišče ne smé blizo vlažnega zida ali mokre stene, ali pa na takem kraji biti, kjer bi preveč sapa skoz vlekla, sicer bo bolehalo; teleta, ki so pri tamnih, zatuhlih in nesnažnih jaslih v hlevih privezane, se ti ne bodo nikdar po volji redile. Če hočeš, da se ti bo tele dobro ponašalo, daj mu snažen in srednje gorak hlev, ne daj, da bi v blatu stalo ali ležalo, ampak skidaj dan za dnevom hlev. Ko je tele že kake 3 tedne staro, ga moraš vsaki dan s kako mehko slamo odergniti, pozneje pa s kertačo čediti in snažiti.

Osmič. Kako naj se teleta odstavljajo? Tiste teleta, ki so mesarju namenjene, naj sesajo po 3 do 4 tedne; mlajše so prepovedane za mesnico zato, ker njih mehko meso ni dobro in tudi zdravo ne. Take pa, ki se za pleme odločijo, se morajo najmanj 6 tednov pri sescu puščati. Take teleta tedaj, ki ostanejo toliko časa pri sescu, so močne in krepke in se lahko maternega živeža odvadijo. Kdor tele toliko časa pod kravo spušča, se mu ni treba bati, da bi mu odstavljeno shujšalo; ampak ostalo mu bo verlo, čilo in serčno, dlake kratke in svitle, da ga bo gotovo vesel.

Kadar so teleta že po 4 nedelje stare, se začnejo malo po malo odstavljati, tako, da preden se odstavljeno tele sesati pustí, se krava poprej nekoliko izmolze in vedno manj mleka za tele v vimenu pustí. In ker tele pri prikrajšanji maternega živeža shajati in lakote prenašati ne more, je primorano, po drugem živežu segati; take klaje se tem hitreje privadi, če se na dan le po trikrat, pozneje po dvakrat in nazadnje le po enkrat sesati pustí. Da se pa teliček poprej vode privadi, naj se mu izperva nekoliko mleka v kakošni golidi ponudi, pa ne potem, ko se je že pri materi nasesalo, ampak vselej pred sesanjem, sicer ne mara za vodo.

Ko se začne tele odstavljati, se mu mora drobne, žlahne, tako imenovane „telečje merve“ pokladati, toda mora v kratko rezanco rezana in nekoliko z moko potresena in pomočena biti; poklada se mu pa le v malih porcijonih po šest- do osemkrat na dan. Ko je tele že skoz celi teden le po enkrat na dan sesalo, se zná potem popolnoma odstaviti, in če je moč, naj se v drug hlev spravi, ali pa saj tako deleč od krave dene, da ga saj viditi ne more.

(Kon. sl.)

Popis cerkniškega jezera.

(Dalje in konec.)

Popis male Karlovce in sosednih jam.

Mala Karlovca je sicer majhna, al zaslužila bi biti vélika. Res je, da ob veliki vodi vélika Karlovca več vode požrè; al kakor velika voda mine, ne požira potem le male vode celó nič, zato, ker je pred njo višji svet, kakor pred malo Karlovco. Mala Karlovca je že tri dni poprej bila pregledana, pa se ni toliko popravila v nji našlo kakor v véliki. Res je, da je njeno žrelo majhno, ktero smo že leta 1844 razstrelili (namreč od male Karlovce); zatega volja tudi nismo hotli s čolnom noter iti, kjer bi ga pa bili potrebovali v enem kraji, da bi bili šli čez vodo, kjer je bilo še dosti prostora naprej viditi. In to naj bi se storilo, če je še naprej dosti prostora, da bi se vedilo zunaj še razstreljati. Če se pa pozneje luknja zatisne, naj se mala Karlovca v ti časti pusti, kakor jo zdaj ima. Res je, da so v nekterih mestih visoki griči, pa so okoli nižji otoki; ali kakor zdaj ona manj vode od vélike požira, bi bilo še dosti za popraviti, pa brez velike pomoči bi se to ne naredilo, ako daljno preiskovanje boljšega ne pokaže. Pa to bi kaj dosti dela prizadjalo, ker so grablje pri obeh Karlovcah preč; zdaj je voda toliko nanesla noter šare, da že malo požirate.

Zraven te je blizo nazaj star grad, pa le ime in kaj malih ostankov zida; spodaj gré pa vse zaporedoma skozi kamenje vode noter, pa še bolj nazaj na drugem kraji starega gradú, ker se imenuje „svinska jama“. Od te je znana stara povest „od hude jame“. Bil je mladeneč, ki je k deklici se vozil od šteberskega gradú, pa eno noč je voda s čolnom vred ga požerla. *) Iskali smo tam kako luknjo, pa je nismo najdli; lahko pa vendar je, ker stari grad je kakor nalašč vèn iz gojzda v jezero spušen rob, okoli kterega močno okrog in okrog voda pod-nj letí in

*) „Novice“ so to povest nam v letošnjem tečaji lepo povedale pod napisom „Slovenski Leander“.

*

tudi se vidi veliko debelega kamenja noter navaljenega. Lahko je, da od teh, kteri na luknji leží, in voda je z vejami in blatom jo okoli zamašila, da zdaj več ne požira. Od „svinske jame“ preč se kmali v „Kamenji“ pravi, in od Kamenja je en rob, ki je nazaj zakrivljen; tam se pa „Narte“ pravi. Od male Karlovce do Narte je četert ure hodá, ki skozi in skozi vodo med drobnim kamenjem požira. Tù smo leta 1844 veliko delali in dobro se je povsod skazalo, ker smo visoke prage ponižali in grablje naredili pri obeh Karlovcah. Al kaj pomaga to? Kakih 5 let smo Jezerci, kar je velikega plovja in šare voda prinesla, proč spravljali; ker je pa vsaki dan voda kaj prinašala, sem jez kakih 6 let sam trebil, kar Jezerci niso hotli, rekši: „Sej nismo sami pri jezeru; sej je tudi druzih dosti“; kar je tudi res. Od takrat je pa vse zapušeno; grablje so poderte, luknje zamašene, in nobeden se tega dela več ne dotakne, in tudi se ne bo, dokler ne bo naša kantonska gosposka se te rečí lotila.

S tem je popis jezera sklenjen.

Svèt, kaj je storiti treba.

Vidili smo zdaj naturo celega jezera, ne ravno preveč natanko, pa tudi ne preveč po verhu; tako je sedanji čas, — gotovo nekoliko drugač, kakor je nekdaj bilo. Al pri vsem tem opravilu, kar ga mi je prizadjalo, nisem kratkega časa iskal, čutil sem, da to mi preveč stroškov prizadene; pa vidil sem tudi, kakošen dobiček bi se utegnil za vse prihodnje čase doseči.

Najpoprej bi bilo treba vse od vode nanesene rečí iz obeh Karlovc spraviti; potem véliko Karlovco od potoka noter do pervega tamuna pol sežnja znižati in gladko narediti; potem skalo pri pervem tamuni odstreliti, in to vse naenkrat, ker delo bi bilo le takrat mogoče, kadar jezero usahne, da se nekoliko od tamuna voda odteče. Sitno delo bi bilo, če bi začelo deževati, kadar ljudje najbolje delajo; potem pride voda v jezero, in vse delo je zastonj, dokler sopet ne usahne. Ce bi bilo kake 3 mesce suho, bi se z več ljudmí vse to storilo, zakaj tù bi bilo treba toliko ljudí, kolikor jih more delati, ker se ne vé, koliko časa ostane suho.

Kadar bi bila skala preč, in Karlovca kakor cesta gladka, bi se mogel imenovani grič proč speljati. Kadar bi se to naredilo, bi bilo dobro, da bi se od tistega griča do druzega tamuna kamenje razbilo, da bi voda lože tekla. Če prav bi se to v tem času ne naredilo, bi se pozneje lahko storilo.

S tem bi bilo jezeru močno pomagano.

Zdaj je še pri tretjem tamunu tista skala, ki veliko nanešenega lesa pred saboj derží, skozi ktero nismo mogli naprej iti. Ta bi se tudi odstreliti mogla, da bi se les proč spravil, ki notri leží. Grič od Ževske žage bi se mogel tudi stran spraviti, pa le sčasoma, ker tukaj bi bilo dosti opraviti.

Kadar je od sprednega konca vse opravljeno in bojo tudi grablje narejene, mora se poskerbeti, da bojo večkrat iztrebljene. Ako bi se pustile, bi se prec tako zamašile, da bi prav nič vode skoz ne šlo, ker voda najpred od verha nanese, potem zmiraj nižje, da je do tal, kakor da bi zid pred njó stal.

Kadar pride nagla voda, prinese toliko plovjá, da včasi smo ga vsi Jezerci s čolni po dva dni proč vozili; potem se kake 3 dní z več ljudmí to plavje stran spravlja, pozneje kakih 6 dni sta dva moža zadosti, potem pa kakih 6 dni vsak dan le en mož, potem vsaki tretji dan eden, in tako se ta šara tako pospravi, da na 5. ali 10. dan se gré, kar po malem voda prinese, da se pospravi.

Kdo bo pa to delo opravljal in za vse skerbel in s čem? Eden za vso družbo ni dolžan, in tudi ena cela vas ne za vse. Najbolj prav bi bilo, da bi se kapital zložil od kakih 300 gold. Obrest (interes) od tega kapitala bi bila zadosti (vsako leto 15 gold.) za tega, ki bi grablje trebil. Kadar je pa dosti opraviti, to je, kadar voda na nagloma pride, bi bila pa tlaka. Jezerci in Otočani bi mogli biti za to, ker čolne imajo. Če bi se ta kapital zložil, bi bile te dve vasi oprostene od tega, ker bi tako tlako imele. Zložiti bi se mogel ta kapital po partih v planinskem in v ložkem kantonu.

Al še bolj prav bi bilo, da bi se od v štant danega lova (jage) od celega jezera skupaj pobralo. Ta jaga je cele cerkniške in ložke fare, ne ravno vsa kmetovska, pa saj največ; ta jaga ne gré županii gornjega jezera, ampak štant od te jage, bi mogel med kmetovavce, kteri imajo senožeti v jezeru, razdeljen biti, pa ravno za trebljenje grabelj pri Karlovcah bi se to obernilo. To bi bilo najbolj po pravici razdeljeno.

Tù je moj svèt. Bog daj, da bi okrajna in vikša vlada to speljati se lotila, ker kmetje se nikoli tega ne lotijo, pa jim tudi pomočkov manjka, ker so časi za nas res žalostni.

Jezero 18. grudna 1859. Grega Kebe.

Še enkrat o oklicovanji cesarskih postav.

„Novice“ so že nekterikrat spregovorile besedo zastran razglašanja postav; tudi drugi zlasti nemški časniki so to reč v misel jemali in 22. sept. jo je zopet sprožil prevzvišeni gosp. škof djakovški v deržavnem svetovavstvu. Ker je to na več straní imenitna reč, ki bi utegnila marsikoga mikati, smo jo bolj natanko skušali pozvediti, da tù povemo, kaj in kako je. Bivši minister, dr. Bach, takrat za pravosodne rečí, je bil v letu 1849 ustanovil na Dunaji posebno prestavljavnico deržavnih postav za vse nenemške jezike avstrijanskega cesarstva, ktera je v delavnosti ostala do tekočega leta. „Novice“ so imele priliko, v rečeni pisarnici narejene slovenske prestave večkrat z veliko pohvalo omeniti; — da so hervaške postave bile izverstne, priznal je očitno v deržavnem svetovavstvu gori imenovani gosp. škof, — in da česke tudi so bile dobre, nam je porok ime znanega českega pisatelja prof. Šembera. Zastran druzih ne moremo soditi.

Do konca 1852 se je celi nemški „deržavni zakonik ali oglasnik derž. postav“ (Reichsgesetzblatt) prestavljal in na Dunaji tiskal. Od leta 1853 do konca 1859 pa se je na Dunaji izdajal samo nemški deržavni zakonik, in postave v druge jezike prestavljene so se tiskale po deželah v „deželnih vladnih listih“ (Landesregierungsblätter). Bilo je enkrat za vselej s cesarskim patentom zapovedano, da vsaka postava, vsak ukaz, ki za ktero bodi deželo veljá, mora priti na dan v tistih jezikih, ki se govoré v rečeni deželi.

S patentom 1. januarja 1860 pa se je zaukalo, da „deželni vladni listi“ imajo nehati, — deržavni zakonik naj izhaja po nemško, — da bodo pa tudi soseske kaj zvedile od postav, bodo se za-nj narejali posebni posnetki ali odlomki iz deržavnega zakonika in sicer za nemške občine se bodo tiskali že na Dunaji, za nenemške občine pa se bodo na Dunaji samo prestavljale in v deželah potlej tiskale; ktera postava se ima prestaviti, ktera pa ne, to določuje tisto ministerstvo, ki postavo na dan daje. Ker pa soseskam ni treba vediti vsake postave, tudi prestavljavnica v letu 1849 ustanovljena (ki je za nektere jezike tako rekoč pravoznanski jezik še le osnovala, dalje dosledno ga razvijala in tako, hvala ji! zaklade domačega jezika množila), ne bo več imela dovelj dela, toraj naj se razide, in kar bo še treba postav prestavljati, bo opravljal po strani za poseben prislužek kak na Dunaji služeč urednik, ki dotični jezik zná.

Al v ti napravi se vidite po sodbi naši dve nepriliki. Perva je, da ni že v cesarskem patentu samem izrečeno, ktero postavo gré prestaviti v druge jezike, ktere ne, marveč da je to prepuščeno kakemu uredniku pri ministerstvu. Od tod utegne priti, da se bo celó malo

prestavljalo, da se ne bo dosledno delalo, da se utegne v nekterem jeziku več, v nekterem manj prestavljati itd. Gospod djakovški škof je rekel, da se zdaj komaj petina (peti del) nemških postav prestavlja, kar bo težko enakopravnosti primérno, in bati se je, da bi manjši narodi ne bili memo večjih preveč v nemar pušani.

Druga neprilika je, da se ni pomislilo na to, da za prestavljanje postav ni vsak dober, če tudi v svojem jeziku govoriti zná, — da je treba uriti se za to dokaj let, in da je delo kaj sila težavno, ki hoče imeti, kakor Nemci pravijo, „celega moža“. Napák, razglašeni stvari zopernih in ljudstvo motljivih se bo na cente vrivalo v take prestave, po najemniku napravljane. Nikakor tedaj po ti novi napravi ne moremo pričakovati dobrih prestav.

Še eno premembo naj omenimo. Popred se je podajala na eni strani slovenska in na drugi nemška postava in s tem je bilo ustreženo prostemu in pa tudi učenemu Slovencu, ki je včasi rad na nemški „Urtext“ pogledal. Sedanje „prestave“ za soseske pa so samo slovenske, in že smo slišali, da so koroške okrajne gosposke popraševale po koroških soseskah, ali bi ne bile zadovoljne samo z nemškimi „Auszüge“, in skoraj vse so nek odgovorile, da ne potrebujejo slovenskih postav. Kako bo visoka vlada o tem razsodila, ne vemo. To pa vemo, da se po slovenskem delu Korotana beseda Božja slovenski oznanuje, in da so na Dunaji prestavljane postave (na priliko obertnijska postava, ki jo „Novice“ razglašajo) doslej bile pisane ravno v tistem jeziku, kakor so koroški duhovščini namenjene pridige „Slovenskega Prijatla“ v Celovcu pisane!

Radi verjamemo, da kak „purgermajster“ ali kakošen „Gemeinde-Ratte“, ki zná par nemških besed za svoje vsakdanje potrebe, hoče nemške postave dobivati, češ, da bo potem več kakor njegovi soseščani, ki so le neumni „pavri“; al kako bo postavo v nemškem jeziku razumel, to je drugo vprašanje, na ktero nam dajejo mestniki sami odgovor, ki prebiraje postave v nemškem jeziku dostikrat zapopadka ne razumejo. Postave v nemškem jeziku imajo sila veliko besed, ki jih le bolj učeni možje razumejo, včasih med 100 Nemci le eden; kako tedaj hočete, da bi postave v slovenskem jeziku bile vsakemu razumljive? Če bi naš slovenski jezik to premogel, bi bil vreden, da bi vsi Nemci se slovenski jezik učili!

Gori omenjene terjatve so tedaj terjatve nevednih ljudí, ki se toliko raji za tako napako potegnejo, če jim kak gospod v kancelii ugovorja, da znajo „nemški“, in da bojo lože razumeli nemško besedo kakor svojo materno! Taki gospodje tajé, da se je sv. duh o binkoštih prikazal v podobi več jezikov; njim je povsod le en jezik vse!

Potnikove misli in opazke

hodé iz Maribora po ovinkih v Maribor.

(Dalje).

Gospod župnik neko opravilo imaje so nama prinesli potniški imenik, to je, knjigo, v ktero potnik po vseh krajih hodé svoje ime zapiše, in včasih šče kako posebno kratkočasnico začerkne; bilo je dosti imen v raznih jezikih: v slovenskem, českem, madžarskem, nemškem itd. s smešnimi pa tudi resnimi pristavki. Med vsemi pa so venec besede, ktere so letos naš prevzvišeni vladika ondi birmaje zapisati račili tako-le: „Došel sem tretjokrat v prijazne Sobote; našel stari kraj, pa ne starih znancov in prijateljev; tudi stari jezik slovenski v teh planinah umira.... Ljubimo jezik materni, ljubimo domovino drago; pa nebes ne pozabimo, ki so naš pravi dom“. Tako važne, moram reči, svete besede se ondi berejo. Oh, da jih nikdar ne zabimo! „Ljubimo jezik materni, ljubimo domovino drago!“ Shranimo si je v pošteno serce do hladne gomile. Blagega sobotskega župnika bi si res treba bilo za vzvor vzeti, kako rad se po naše pogovarja; pravili nama so, kako ljudje, ki so šče naši, radi po domače osujejo, to je, se pogovarjajo, ker ondi se pravi osovati = pogovarjati se. Takih jezikovih dragin bi ondi skerben in pazljiv nabirač šče menda več našel. Ljudje šče umejo slovenski razve onih na severni in severno-vzhodni strani, ktere so že tuji valovi poplavili; naši so bili, pa — niso več. Učilnica je bila dolge leta vsa nemška, učnik je vlekel na ono stran; sedaj je sicer učnik po rodu Slovenec, pa s tujimi pomiselmi; nekteri se tudi učijo slovenski brati in kerščanskega nauka, kakor je pravično in pošteno, ter edino zasluga gosp. župnika. Zadosti nam jih je že rakova pot požerla, sedaj je treba bolno mesto izrezati in ne puščati za čertico dalje jesti, — ostani nam Sobota mejnik! Odtod se pride v kakih treh urah prek strašnega brezdna in stermine k sv. Arneju na Radoni, kakor je na okrajni deski napisano. Prav je menda Radolna, po nemški se veli Rothwein, čeravno v tem kraji ni od tersa ne duha ne sluha, tedaj ne raste ne černo ne belo vino. Iz tega se vidi, kako neumno je slovenske krajne imena prestavljati; šče sadno drevje nima pravega odrastka; pikinjske drevesa ponosno domujo; dve tako velikanske lipi sva vidila, kakor šče nikoli, češ, da bi jez bile proti tujemu življu.

Pri sv. Arneji je vsako četerto nedeljo nemška prepoved, inda pa slovenska. Kakih pet kmetov je na severni plati nemških, drugi so naši. Učilnice nimajo nikake, tedaj je cerkev edino omikališče tem ljudem; verlemu župniku pri sv. meši hlapec streže, ker ni šolskih dečecev.

Proti Koroškemu šče je Pernica v naši vladikovini čisto slovenska. Slovenska meja teče po gori Jezerci; Nemci jo Seeberg zovejo, in odtod takraj sv. Lovrenca po cesti verh sv. Antona, ki se mu veli nemški sv. Anton.

Sv. Trem kraljem nasproti, ti so šče na Slovenskem v marberžki fari, potem se dalje valí po radeljnovem grebenu memo sv. Ponkraca, po meji remšniške župe, grabi celo kopeljsko in šče nektere hrame armežke po robu, in od ondod memo Mlačja nad Luče. Remšnik v labodski in Koplja v sekovski vladikovini imata samo slovensko Božjo službo. Učilnica v slovenski Koplji je, žalibog! vsa nemška; ne besede domače ni. Ali je to pravično? Pravilo se mi je, da ondešnji gosp. župnik povabljen nekamor slovenski propovedat (pridigovat), je dobil v roke slovenski evangelj, pa ne možé prelahko brati je prosil za nemške, ker ložej mu gré prestava iz nemščine kakor slovenski evangelj prebirati. Oj čudne reči! Zelo vajen mora biti, kdor tako delo v lepem slogu poskusi; kako Božjo besedo pa rodi glava ne znajoča slovenskih čerk, si lahko misliš! Tako naši ljudje sami sebe in poslušavce trapijo. Radi smo čuli, da so obče ljubljeni vladika sekovski obljubili Kopljo, sv. Duh in Novo cerkev, to je Marijo snežniško šče Laboščanom izročiti za slovenskega jezika voljo. Res kervava sila je, inači se v kratkem potujijo!

Pridši od sv. Arneja proti severu in severo-vzhodu na cesto, ki peljá na Muto, zagledaš široko obzorje, iz daleč Sokol in pod njim nemški Gradec, iz bliza lepe kraje nekaj ravne, nekaj gričaste, kterih veliko so šče pred sto in več leti slovenske roke obdelovale, kjer so slovenski glasovi milo odmevali; sedaj se namestih samo slovenske imena nahajajo. Serce bi ti lahko žalosti počilo premišljuje take zgodbe, pa ni drugači, — minulo je.

Na meji marberžkega okraja hoté se posloviti s svojoj zemljo šče vidiš mejni napis slovenski, in malo niže že na nemški zemlji je cerkev sv. Lovrenca, kder se šče slovenski propoveda, kadar sta zaporedoma dva praznika in kadar je shod, inda pa nikoli več. To bo menda šče kake leta ostalo; potle pa z Bogom! slovenstvo, kar se je že na več krajih pripetilo. Nekteri hrami so na zahodni in južni strani šče slovenski, in več družine našega narečja. Šče ni zelo dolgo, kar je propoved in učilnica te ljudí potujila; dva ali trije župniki in toliko nenarodnih učnikov je zadosti, da se fara narodnosti znebi. Take ljudí smo ondi

imeli, ali pravejše: take so nam na jezikovo mejo postavljali, da so nam narodnost dušili. Ravno na osvetek sv. Lovrenca sva ondi bila; ljudje, s kterimi sva govorila, so naji večidel razumeli; menda jih je več bilo iz druzih krajev. S te višine se lepo vidi Zeleni travnik (sedaj nemški „Wies") in Ivnik na radeljnovem podnožji. V Ivniku (iz iva ali iba, odtod „Eibiswald" po pravi ali krivi prestavi), prece snažnem tergu, ki je leta 1854 pogorel in sedaj se prenareja, so ljudje prijazni, pohlevni in pošteni, ne ovajaje nikakega napuha in prederznosti, kakor kde indi, ljubeznjivi so tudi gosp. uredniki v premožišču in cesarski kovačnici, kjer para kladivo vzdiguje kujé in zdelujé iz grodlja rabljivo železo. Tù memo teče potok Sagava, odkod tudi dol ima ime Sagavski dol; glagol sagati šče pri nas poznamo in govorimo: „plamen saga", to je, iskre razkraplje, potem tudi pomeni viti se; v ta potok se steka jarek Volgica, nemški Vugitz. Po totih krajih šče vse mergoli slovenskih krajnih in mestnih imen, kakor na gornjem Štirskem. Služebništva se šče tù tudi nekoliko slovenskega nahaja.

Armež je prav čeden terg, kjer se za jako malo ceno v gostivnici obeduje, češ, da se tode železna kača ne vije, pa v drugih krajih tudi ne, kjer je velika dragina. Tù se zdaj že samo vsak Marijin praznik slovenski propoveda; pred več leti se je šče vsako mlado nedeljo po našem tudi Božja beseda razlagala; blagovestje se vsako nedeljo in praznik pri poznem opravilu tudi slovenski prebira. Po sedašnjih naredbah sodé mora tudi to v kratkem minuti. Po remšnikovem robu šče je v toti fari nekaj Slovencov ter več družine. Potok Pesnica bistro v Jagovo hití; ta Pesnica je ravno nasprotna oni, ki dole po Slovenskih goricah opolinava, malo niže Luč je razvodje med murinim in dravinim koritom. Moj nekdašnji součenec, ki tù že več let kaplanuje, mi je pravil, da izperva skoro ni mogel teh ljudí slovenski govorečih razumeti. Kako pa je to mogoče? „Vidiš prijatel, mi je djal, zapustivši graško semenišče sem se zmiraj po Nemškem klatil, in tako se beseda spozabi". „Za Božji čas! kako pa? Vsej smo se v bogoslovnici nekoliko vadili; vse med saboj se po domače pogovarjali, „Novice" si prebirali, in šče menda jih do denešnjega dne nisi zapustil?" Lice ga je ovadilo, da v poslednjem oziru ni tako. Žalostno je, da nekteri možje in gospodje svete domače reči in dom vnemar puščajo! Pri bčelah, ptičih in drugih živalih tega ne nahajaš, človek pa bi hotel nehvaležnejši biti materi, ki ga je pod svojim sercom nosila, in zemlji, kjer je beli svet zagledal! Vsej vem obilo naših tovaršev, ki delujé in služé po drugih krajinah šče vendar naši ostanejo. (Dal. sl.)

Nove slovenske bukve.

Drobtinice za leto 1859 in 1860. Učiteljem in učencom, starišem in otrokom v poduk in kratek čas. Na svetlo dal M. Stojan, brašlovski dekan, v pripomoč lavantinskemu seminišču. Natisnil v Gradcu Jož. A. Kienreich.

Kar je za lansko leto zaostalo, se podaja sedaj ob enem z letošnjim letom. Kako se je to zgodilo, z lepo besedo razlagajo slavni starašina — kdo Jih ne pozná, da so mili naš knez in škof Slomšek — takole: „Se trikrat preseliti je enkrat pogoréti. Taka bi se bila skoraj tudi našim „Drobtinicam" zgodila. Začele v Gradcu, so se v Celje preselile, iz Celja v Celovec prestavile, in o preseljevanji lavantinskega sedeža v Marburg so se „Drobtinice" toliko pozamudile, da jim je za leto verzel ostala, ktero zagraditi smo tako dolgo odlagali, da se nam je clo novo leto 1860 postaralo. Da bi nam ne pogorelo, naj veljá enkrat za dvakrat!"

Dobro došle, da ste le prišle!

Letošnje „Drobtinice" so 14. letnik, od konca do kraja polne tistega pobožnega duha, ki je navdajal vse poprejšne tečaje. V peterih različnih predalčkih je nakupičeno spet za poduk in kratek čas našemu slovenskemu ljudstvu dokaj lepega blaga, ki so ga naš stari slovenski prijatel gospod tehant Stojan marljivo v red djali. Kteri sostavek je bolji memo drugega, naj si izberó bravci sami; temu se bo prikupilo to, unemu uno. Kar se pa tiče slovenske besede, so slavni gosp. starašina spet pokazali, da jih v preprosti domači besedi malokdo doseže, nihče ne preseže.

In tako srečno pot po slovenskem svetu, mile nam „Drobtinice!" Dobivajo se po vseh slovenskih bukvarnicah po 1 gold. 10 kr. nov. dn. — Ko so nam prečastiti sedanji vrednik pisali, da letošnji tečaj je poslednji, ki so ga oni v red djali, ker po njih mislih na vsako stran najbolj kaže, da se, kakor drugi časniki, tudi ta letnik v mestu vreduje, so nam ko skerben oče svojemu rejenčku sporočili poprositi gosp. pisatelje, ki podpirajo s svojimi spisi „Drobtinice", naj za prihodnji tečaj namenjene sostavke pošljejo ali gosp. kanoniku Pikel-nu ali gosp. dr. Jož. Ulaga ali gospod špiritualu Fr. Kosarju v Marburg, kar s tem oklicom iz serca radi storimo, sklepaje ga s starašinovimi besedami: „Prijatli, Slovenci! vnovič podajmo si roké! pomagajmo si v vednostih in čednostih; tako nam hoče tudi dobri Bog pomagati!"

Domači koledar slovenski za navadno leto 1861. Spisal P. Hicinger, dekan postojnski; v Ljubljani založil Janez Giontini.

Spet so nam podarili neutrudljivi delavec na našem slovstvenem polji, prečastiti gosp. dekan Hicinger „Koledar" za prihodnje novo leto, ki ga izdelujejo od konca do kraja sami. Rekli smo že druge leta, da je ta koledar pravi svetovavec v sto in sto rečéh, ki jih človek vsaki dan potrebuje in jih najde, naj so zvezdoznanske, zgodovinske in zemljopisne, gospodarske, opravilne, potne, dnarne in druge, v tem „Koledarji" namesto da bi jih iskal in še težko najdel po raznih drugih bukvah. Vse to za take vsakdanje potrebe je nespremenjeno ostalo kakor je bilo v prejšnjih H. koledarjih. Podučni in zabavni del obsega mnogo novih in lepih drobtinic za poduk in kratek čas. Kakor druge leta je tudi letos natis in papir prav čeden tako, da „Domač Koledar" se more na vsaki gospôski mizi odlikovati in se mu ni bati primere z drugim ptujim blagom. Veljá le 40 soldov.

Dopisi.

Na Dunaji 1. okt. — Znano Vam je že, kako je svetli škof djakovški, gosp. Strosmajer, ta velikodušni zagovornik narodov, zlasti manjših ali pa manj izobraženih, o vsaki priliki, sosebno pa 22. sept. pred zbranim deržavnim svetovavstvom z živo besedo visoki vladi priporočal Slovence, imenovaje jih preizversten národ, ki si je brez posebne pomoči svoj jezik kaj lepo olikal in je na vsako stran vreden višje podpore. *) Prepričani, da bo ta iz spoštovanih ust izgovorjena beseda našla radosten odglas v rodoljubnih sercih vseh poštenih Slovencov, šli so nekteri slovenski sinovi na Dunaji v imenu svojih rojakov poklonit se preslavnemu gospodu in zahvalit se mu iz vsega serca za toliko blagodušje. Prijazno jih je sprejel visoki dostojnik, rahlo pohvalil pridnost Slovencov na književnem polji, primerjaje jih bčelici, in omenivši, kako zgodovina od nekdaj postavlja Slovence v sosedstvo s Horvati, kako jih je v srednjem veku tolikrat strinjala osoda, in kako jih celó „pragmatična sankcija" tako rekoč edini, ukazovaje, da vladar horvaški bode tudi vojvoda koroški, kranjski itd.; priporočal je, naj tudi sedanji čas v edinstvu iščemo vzajemne moči in sreče. — Mnogokrat so bile že

*) Ti prošnji je pristopil tudi grof Auersperg, kteri je pri drugi priliki slovensko deželo gledé zvestobe imenoval: slovenski Tirol. Pis.

vzete v misel in pohvaljene velike zasluge naših verlih gg. duhovnov za slovenščino in za omiko slovenskega ljudstva. Da je to blago prizadevanje njihovo kakor sveti veri in pravemu človekoljubu primerno, tako tudi visoki vladi povoljno, učé nas tudi sledeče besede, ki jih je gospod minister grof Thun izgovoril pred pomnoženim deržavnim svetovavstvom dné 24. sept., vzevši na misel take dežele, v kterih je več narodov raznega števila in izobraženja pomešanih. „Tudi kar se tiče šolstva — je rekel — prihaja na dan, da v nekterih neugodnih okoliščinah ljudstvu, pervemu po številu duš, pa zanemarjenemu v omiki manjka vodnikov, ki bi ga zagovarjali, zlasti ondi, kjer so reči tako nanesle, da se tudi višja duhovščina (in vendar bi ravno duhovščina imela poganjati se za dušne zadeve, za omiko ljudí!) prišteva drugemu narodu in ne tistemu, kterega je po večjem ljudstvo samo, in ta neprilika in težava biva toliko huja, kadar se tudi nižja duhovščina v takem nenarodnem duhu vzreja. Po tem takem se utegne primeriti, kar mora vsacega občutnega človeka živo v serce zaboleti. Ne davno sem zvedil iz pisma nekega prevrednega gosp. škofa iz Istre,*) kjer je enako razmerje med laškim in slovenskim jezikom, da ni še kaj dolgo, ko je ondašnjemu slovenskemu ljudstvu v spovednici pri domačem dušnem pastirju bilo treba tolmača! In vendar ni ga bilo, da bi se bil pritožil zoper to grozno napako, ker tisti, ki zdihujejo pod enako krivico, nimajo zagovornika ali besednika, ki bi se za-nje potegnil, in ker je k temu potreba tudi serčnosti in nekake politične spretnosti, kakoršne dušno zanemarjena množica ne more doseči“.

Iz Banata 5. oktobra. * Banat je prava žitnica za naše cesarstvo; največ se pa prideluje tù pšenice, kar je tudi vam Kranjcom dobro znano. Letos se je je pridelalo veliko; lahko rečemo, da tretjino več memo lani; oral (joh) je dajal po 16 vagánov ali 32 mernikov, al lepa pa ni posebno; v dobrih letih vaga vagán 88 do 89 funtov, letos je je po 85 funtov malo, navadna je po 82 do 83 funtov. Naj vam še to povem, da ogerska dežela bo letos čez to, kar sama pšenice potrebuje, je še okoli 5 milijonov vagánov na prodaj dala. Kaj ne, da je to lep kup!

Iz Volovske 6. okt. J. K. — Ker so v poslednjem listu priobčile „Novice“ blagodarnost cesarice Marije Ane, žene presvitlega cesarja Ferdinanda, naj še jez za pero primem in povem, da ta milostljiva gospá je tudi nam dobrotnica bila. Farni naši cerkvi, kamor je pobožna cesarica dvakrat prišla, ko je letos v Abazii stanovala, je darovala za orgle, ki jih cerkev še nima, 800 gold. Bogu na čast in blagi cesarici v spomin bojo pele, ako bi nam jih ljubljanski mojster Dev tako dobro naredil kakor jih je Ipavcom po pismu v „Novicah“. Tudi poddružnico v Št. Jakobu v Abazii je doletélo 200 gold. Razun teh darov je podarila mnogo darov, in tudi ribčem, ki so celo noč lovili, pa malo ali nič vjeli, je blaga roka cesarična njih trud zlahkotila. Živila!

Iz Karlovca 4. okt. L. M. K. — Naj Vam danes najprej potožim, da „Novic“, kterih vselej željno pričakujemo, ne dobivamo po redu, kakor izhajajo, ampak večidel še le čez 14 dni pozneje; tako nam dohajajo novice iz Krajnskega in druzih slovenskih krajev še le kot „pogreta rihta“, ki nimajo več zanimivosti. Al zahajajo „Novice“ v Karlovce (Karlovitz) v vojaško granico, ali kaj? — tega ne zapopademo. Saj je napis vendar razločen, da v „Karlovcu“ (Karlstadt) ni v „Karlovcah“ (Karlovitz). Prosimo slavne pošte to napako odverniti. — Letina se nam je dobro obnesla, samo da vina ni toliko kot druge leta. — Od deržavnega svetovavca gosp. grofa A. Auersperg-a nam je posebno to dobro dopadlo, da je on se pošteno potegnil za poštene ces. uradnike in ni vseh v enem košu na gnoj vergel kakor nekteri drugi gospodje, kteri so tako silno grajali uradnike, kakor da bi ne bilo nobene poštene duše med njimi!*)

*) Najberže veljá to pismo za slovenske pravice od slavnega Poreškega škofa gosp. Dobrila-ta, ktero je, kakor smo slišali, gospod Reyer, teržaško-isterški svetovavec, v odboru edenindvajsetih v pričo gg. ministrov prebral. Pis.

Iz Teržiča na Gorenskem 5. okt. J. T. — Danes ob osmih je véliki zvon šolsko mladež slovesno v cerkev povabil, da bi onega nebeškega prijatla, ki je na zemlji male k sebi klical, posebno za pomoč in podporo prosili. Z ukom bomo še le prihodnji pondeljek začeli. — Sadja, hvala Bogu, je pri nas, da bi se veselja le smejal. Orehov na kupe, tepek in druzega sadja toliko, da ljudje ne vedó, kam ž njim. Večina tepek se tukaj v mošt (hrušovec) oberne, kterega Gorenci radi pijejo. Ali bi se ta mošt tudi belim Kranjcem pristajal, ne vem. Vendar toliko jim svetujem, naj ne poskusijo, temveč raji tepke sušijo, kerhlje pozimi kuhajo, in o pomanjkanji vina — hruškovo vodo pijejo. Bog!

Iz Ljubljane. Kakor se kaže, bo vendar resnica s tistimi deli, kterih namen je, osušiti ljubljansko močvirje ali kakor mu tukaj pravimo „mah“. Ker zraven deržavne kase, kakor je v „Novicah“ že povedano bilo, morajo tudi posestniki močvirja pripomoči k tej napravi, je razpis ljubljanskega magistrata in kantonske gosposke okolice ljubljanske in verhniške že mesca avgusta napovedal vsakemu gospodarju, ki ima kaj zemlje na „mahu“, da za vsak oral (joh) ima plačati po 2 gold. in 15 kr.; to plačilo pa je razparteno na 10 let — če gospodar more, naj pa odrajta še pred; za letos je mogel vsak posestnik svoj delež kmali po oklicu tega plačila, vsako prihodnje leto pa ga mora v pervih kvatrih pri svoji davkarski gosposki plačati. — Za gotovo se pripoveduje, da c. kr. vojaška računarija (Militär-Rechnungsbehörde) iz Verone, ki bo 1. novembra prestopila v civilno administracijo in šteje 125 uradnikov, pride v Ljubljano in bo svoje kancelije imela tam, kjer je sedaj naša c. k. deželna računarija bila. Gosp. dvorni svetovavec Gajč je bil te dni zavoljo tega tukaj; magistrat nima nobene posebne naloge za stanovanje teh gospodov skerbeti kakor le to, da jim bo kolikor moč na roko šel pri iskanji stanovališč. Po vsem tem se čedalje očitniše kaže, da vkljub vsem prizadevam nam c. kr. deželno poglavarstvo ne bo ostalo. — Te dní smo vidili tukaj veliko soldatov iz vjete papeževe in neapolitanske armade, ki so izpušeni od sardinske vlade ali od Garibaldita domú šli, odkodar so nedavnej prišli. — Slišali smo od neke nove olarije (pivarije), ki jo mislijo neki gospodje na akcije v Ljubljani napraviti, pa berž ko ne bo ta „idea“ kakor več drugih po — Ljubljanici splavala. — Naj povemo še eno, pa gotovo novico, namreč da je predvčeranjim neki gospod, sprehajaje se po gojzdu nad Šiško, cel venec lepih jagod nabral. Na roženkransko nedeljo rudeče jagode okoli Ljubljane so pač nenavadna prikazen.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. — „Wiener Zeitg.“ naznanja cesarjevo pismo do serbskega patrijarha in vélikega škofa v Karlovcah gosp. Josipa Rajačića, po kterem je gerški nezedinjeni cerkvi v avstrijanskem cesarstvu dovoljeno, da smejo njeni škofje zbor (sinodo) napraviti in se posvetovati o tem, česar spoznovavci te vere želijo in potrebujejo; dovoljen jim je tudi ilirski národni zbor; na Dunaji bivajočim Serbom te vere je pripušeno, svojo župnijo (faro) s cerkvijo in šolo napraviti, in obljubljeno jim je, da v ministerstvo bogočastja na Dunaji pride tudi gospod njih vere; nazadnje zagotovlja to pismo, da vlada ne bo terpela, da spoznovavci kakoršne koli druge vere bi skušali spoznovavce gersko-nezedinjene vere na svojo stran spreobračati po nepošteni poti.

*) Z novico o „gran.“ in enacimi preseljevanji ne smemo na dan. Vred.

— Ravno ta časnik pravi, da v rekrutbi, ki je za prihodnje leto že zdaj razpisana, se bo navadno število rekrutov, to je, 85.000 v vsem cesarstvu nabralo, — da ta rekrutba, ki se šteje že za prihodnje leto in se bo začela s fanti leta 1840 rojenimi, ne bo nobenega huje zadela kakor če bi bila še le drugo leto mesca sušca, in da ima še to dobro, da po tej rekrutbi v vojaščino vzeti fantje stopijo že konec mesca rožnika 1868 v reservo, namesti da bi stopili še le konec rožnika leta 1869, to je celo leto pozneje.

— Ravno ta časnik oklicuje, da je ministerstvo vse cesarske gosposke in kase opomnilo, da ne smejo razdvojenih ali sčetertenih bankovcov jemati.

— Sliši se, da c. kr. ministerstvo dnarstva misli nov kupren dnar po 5 soldov ali 5 novih krajcarjev kovati dati, ker povsod tožijo ljudje, da še nikoli kar menda cesarstvo stojí, ni bilo take zadrege s srebernim in še celó s kuprenim drobižem.

— 3. dan t. m. so začeli tukaj konje za vojaške potrebe (za konjike in vprego) kupovati.

— Ministerski ukaz od 7. avg. prepoveduje, da se urlavbarjem ne sme pravica za rokodelstva podeliti, reservom pa se sme, vendar jih to ne oprostí vojaške dolžnosti.

— V našem cesarstvu je 28. jetnišnic, 17 jih za možke, 11 za ženstvo; za 16.000 jetnikov imajo prostora; zdaj se jih blizo 14.000 v njih pokorí; 13 jetnišnic je v rokah svetnega oskerbništva, 15 pa duhovnega. Prisiljenih delavnišnic je 16 v našem cesarstvu, 10 za možke, 6 za ženske; 8 jih je pod svetnim, 8 pa pri duhovnim oskerbništvom; prostora je v vseh za 3000, sedaj jih je v njih okoli 2500.

Iz Tersta. Prepoved, da svetilniki kraj morja ponoči ne smejo razsvitljeni biti, je spet preklicana. Laške homatije so nam zbegale kupčijo tako, da je skor nič ni; vse je omamljeno.

Štajarsko. 25. dan p. m. ste dve ženski v okolici Nove gore (Neuberg) na neki senožeti nabrale podleska (Herbstzeitlose), češ, da si bote prav dobro solato napravile, ker niste vedile, da je podlesk hud strup. Ena je drugi dan vkljub vsi zdravniški pomoči po hudih bolečinah smert storila; drugo so oteli.

Česko. Iz Prage. Novemu českemu časniku „Čas“ se oponaša, da ga žlahtna gospôda podpera in da bo tedaj tudi on posebno le podpiral zadeve žlahtnikov; vrednik gosp. Krasa pa pravi, da je časnik namenjen blagru celega ljudstva. Ministerstvo nauka je ukazalo novo prestavo deržavljanskih postavnih bukev. — Tudi pri nas so začeli za armado konje kupovati.

Galicija. Iz Lvova 4. okt. Kmetijska družba je želela napraviti po izgledu druzih dežel kmetijske poddružnice, pa ji ni bilo dovoljeno, ker se nek vlada bojí, da bi družba se ne pečala z drugimi kakor kmetijskimi rečmí.

Ogersko. Iz Pešta. Za gotovo se pripoveduje, da bode ministerstvo začetek šol na tukajšnem vseučilišču dovolilo v vseh Svetih, in če bi ne, bo pripušeno ogerskim študentom pozneje kam drugam iti brez zgube šolskega leta.

Laško. Boj, ki je bil 1. dan t. m. med Garibaldovo in pa neapolitansko armado ob Volturnu poleg Kapue, je bil tako hud, da je Gar. mogel hitro sardinsko armado na pomoč poklicati; pravijo, da so okoli 8000 mertvih in ranjenih na obeh straneh šteli; neapolitanski kralj je bil ta dan sam vojskovodja; nazadnje so mogli Neapolitanci bežati v Kapuo. Ker je kralj sardinski s svojo armado zdaj že gotovo prestopil neapolitansko mejo, se ne bote ne Kapua ne Gaeta mogle dolgo več deržati. Sicer se je na Laškem zdaj veliko spremenilo. Kralj sardinski je pisal pred odhodom iz Turina Garibaldi-tu, naj odstopi od svojega početja zoper Rim in Benetke, ker prederzno vihranje bi utegnilo celo Italijo pogubiti gledé na to, kar se v Varšavi pripravlja. Garibaldi je kralja ubogal in mu odgovoril: „Pridite, Veličanstvo! da Vam izročim obojno Sicilijo!“ Garibaldi — piše „Jour. de Deb.“ — je mehkega serca, in ko je vidil, kako ga po Cavour-ju podkurjeni časniki očitajo, se je kakor otrok zjokal“. Govori se, da bo armado zapustil in se na samotni otok (Caprera) podal, kjer je pred bil. Veliko Garibaldovcov zapuša že zdaj armado, ker se kaže, da z Rimom in Benedkami ne bo nič. Vse pride tedaj zdaj v roke sardinske vlade, ki je s svojo armado posedla papeževe dežele razun Rima in Čivitevechie. Ali bojo sv. oče papež v Rimu ostali ali ne, še zmiraj ni gotovo; enkrat se sliši to, enkrat uno. 28. dan p. m. so poklicali kardinale v zbor in v dolgem govoru tožili zoper brezbožno početje sardinske vlade in njenih pomočnikov, nazadnje pa so opominovali v Boga zaupati. Nesrečni papežev general Lamoriciere se je domú v Normandijo podal. Sliši se, da ni prazna govorica, da cesar Napoleon misli 50.000 vojakov v Savojo, nekteri celó pravijo, v Milan poslati. Čmu? nobeden ne vé.

Francozko. Iz Pariza. Za terdno se zdaj govorí, da cesar Napoleon ne bo šel v Varšavo; ali sam noče, ali ga nočejo, je še diplomatična skrivnost.

Angležko. Žitna letina je povsod tako dobra, da že dolgo take ne pomnijo.

Rusosko. Iz Petrograda 4. okt. Včeraj je carica v Carskojem Selu povila sinčeka. Car bo 12. t. m. zapustil Petrograd in 13. prišel v Vilno. Zbor vladarjev v Varšavi potem takem ne bo odložen.

Serbija. O nastopu svojega vladarstva je knez Mihael Obrenović III. 14. dan p. m. (po st. št.) razglasil oklic, v kterem s krepko besedo nagovarja svoj mili narod, naj ga edino in domoljubno podpira v težavnem njegovem pôslu, — odpuša vsem, ki so se pred okrivičili kakega političnega pregreška, in obeta sklicati kmali narodno skupščino. „Dokler bo knez Mihael vladar — pravi med drugim — naj vsak vé, da bo postava (zakon) najvišja volja v Serbii, kteri se vsak podvreči mora brez razločka“.

Turško. Iz Damaska 13. sept. Turškim tergovcom in vsi véliki turški gospôdi je ukazano, da nje sinovi morajo vojaki biti ali pa se odkupiti po 20.000 piastri.

☞ Današnjemu listu je priložena 10. pôla „Povestnice“.

Kursi na Dunaji

9. oktobra 1860 — **v novem denarji.**

Deržavni zajemi ali posojila.	
5% obligacije od leta 1859 v novem dnar. po 100 g. g.	62.—
5% nar. posojilo od l. 1854 „	75.50
5% metalike . . . . „	65.—
4½% „ . . . . „	56.50
4% „ . . . . „	51.—
3% „ . . . . „	37.50
2½% „ . . . . „	33.—
1% „ . . . . „	12.50
Obligacije zemlišn. odkupa. (po 100 gold.)	
5% dolnjo - avstrijanske g.	88.—
5% ogerske. . . . . „	66.50
5% horvaške in slavonske „	64.50
5% krajnske, štajarske, koroške, istrijanske . „	88.—
Deržavni zajemi z lotrijami	
Zajem od leta 1860 . . . „	89.—
„ „ „ 1860 petink. „	89.25
„ „ „ 1839 . . . „	123.—
„ „ „ 1839 petink. „	121.—
4% narodni od leta 1854 „	87.50
Dohodkine oblig. iz Komo „	15.25

Druge obligacije z lotrijami.	
Kreditni lozi po g. 100 . g.	103.75
4½% Teržaški lozi po 100 „	108.—
5% Donavsko-parabrodski po g. 100 . . . „	93.—
Knez Esterhazy. po g. 40 „	80.—
Knez Salmovi po g. 40 „	36.—
Knez Palfyovi po g. 40 „	34.—
Knez Claryovi po g. 40 „	35.—
Knez St. Genoisovi po g. 40 „	35.25
Knez Windischgräz. po g. 20 „	22.50
Grof Waldsteinovi po g. 20 „	24.75
Grof Keglevičevi po g. 10 „	13.50
Budimski . . po g. 40 „	37.50
Denarji.	
Cesarske krone . . . g.	18.10
Cesarski cekini . . . „	6.34
Napoleondori (20 frankov) „	10.54
Souvraindori . . . . „	18.30
Ruski imperiali . . . „	10.85
Pruski Fridrikdori . . „	11.25
Angleški souvraindori . „	13.25
Louisdori (nemški) . . „	10.80
Srebro (ažijo) . . . „	31.90

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.